

Kompletterande information till FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

inför behandlingen av
Sveriges 7:e periodiska rapport

© 2023 | Institutet för mänskliga rättigheter

Diarienummer: 6.1.1-604/2023

Foto framsida: [Scandinav.se](https://www.scandinav.se) / Jens Lindström

Innehåll

Låg kännedom om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.....	1
Behov av genomlysning av ICESCR och svensk rätt	1
Bristande möjligheter till utkrävbarhet	1
Bristande uppföljning av FN-rekommendationer	2
Brister i beredningen av lagar kan leda till rättsosäkerhet.....	2
Brister i jämlikhetsdata	2
Klimat och mänskliga rättigheter	3
Fattigdom och ökad ojämlikhet.....	3
Diskriminering	4
Rätten till bostad.....	4
Rätten till arbete	5
Rätten till utbildning	6
Rätten till hälsa	7
Kulturella rättigheter.....	9
Urfolks rättigheter.....	9
Rättigheter för asylsökande, personer som omfattas av EU:s massflykts- direktiv, samt irreguljära migranter	10
Parisprinciperna.....	10
Bakgrund till rapporten	11
Slutnoter.....	13

Det svenska Institutet för mänskliga rättigheter (institutet) inrättades 2022 som Sveriges nationella institution för mänskliga rättigheter (NHRI). I denna rapport lyfter institutet flera områden där Sverige, trots flera viktiga framsteg sedan den senaste granskningen, måste öka sina ansträngningar för att uppfylla sina åtaganden enligt Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR). Rapporten återspeglar inte alla relevanta människorättsutmaningar i Sverige. Därmed blir även inlagor från bland andra Sametinget och den samordnade alternativrapporten från civilsamhället viktiga källor.

Låg kännedom om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (List of Issues (LoI) stycke 4)

Enkätundersökningar som institutet genomförde 2022 och 2023 visar att invånare i Sverige har en övergripande medvetenhet om sina mänskliga rättigheter, men har låg kännedom om vad rättigheterna innebär i praktiken. I undersökningen från 2022 svarade 60 procent att de har mycket begränsad kännedom om de rättigheter som ICESCR omfattar.¹

Institutet anser att staten bör stärka insatserna för att öka medvetenheten om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, samt hur dessa kan utkrävas.

Behov av genomlysning av ICESCR och svensk rätt (LoI stycke 4)

När Sverige ratificerade ICESCR 1971 genomfördes en övergripande utvärdering som konstaterade att svenska förhållanden i stort sett uppfyllde konventionens krav, även om det förelåg vissa rättsliga skillnader.² Det är viktigt att sådana genomlysningar görs återkommande.

Institutet anser att staten bör genomföra en fördjupad granskning av överensstämmelsen mellan svensk rätt och ICESCR, med tanke på normutvecklingen sedan 1970-talet.

Bristande möjligheter till utkrävbarhet (LoI stycke 4)

Regeringsformen innehåller flera av rättigheterna i ICESCR. Dessa är dock främst formulerade som politiska målsättningar och inte som rättigheter som individer kan åberopa inför domstolar eller myndigheter.

Analyser av rättspraxis visar att domstolar och myndigheter sällan använder sig av så kallad fördragskonform tolkning.³

I undersökningar och dialoger har det framkommit att personer ofta upplever att myndigheter varken vill eller kan agera vid rättighetskränkningar, att det är svårt att få information om rättigheter och få juridiskt stöd.⁴

En statlig utredning (SOU 2023:40) har föreslagit att Sverige bör ratificera det tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om individuell klagorätt, vilket Sverige ännu inte har gjort. Sverige har inte heller anslutit sig till tilläggsprotokollet för ICESCR om individuell klagorätt. I en analys från Socialdepartementet nämns bland annat att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna har karaktären av målsättningar eller programförklaringar, att det är svårt att värdera innebörden och räckvidden av konventionens bestämmelser, samt att ”sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter i vid bemärkelse är en fråga om politiska överväganden i form av fördelning av ekonomiska resurser och prioriteringar mellan ’rättigheter’”.⁵

Institutet anser att uppdelningen mellan olika rättigheter är föråldrad och missvisande. Institutet anser att staten bör stärka möjligheten att utkräva de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna i Sverige. Institutet anser att Sverige bör ratificera tilläggsprotokollet om individuell klagorätt till ICESCR.

Bristande uppföljning av FN-rekommendationer

(Lol stycke 4)

Det saknas en systematisk och tydlig hantering av de rekommendationer som Sverige får från FN:s granskningsorgan, bland annat eftersom rapportering och uppföljning involverar olika departement. Detta gör det svårt att bevaka det arbete som utförs. Efter den senaste Universal Periodic Review (UPR)-granskningen uppmanade FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter Sverige att inrätta en nationell mekanism för rapportering och uppföljning.

Institutet anser att staten bör skapa en mer systematisk och tydlig uppföljning av rekommendationer från FN:s granskningsorgan. Detta bör inkludera samarbete med skyldighetsbärare på olika nivåer, samt civilsamhället och oberoende aktörer som institutet.

Brister i beredningen av lagar kan leda till rättsosäkerhet

(Lol stycke 4)

Under senare år har lagstiftningstakten på en del områden, inte minst inom kriminalpolitiken, varit mycket hög, och ramarna för utredningars möjlighet att göra självständiga överväganden blivit snävare.⁶ Det innebär bland annat att de konsekvenser ett lagförslag kan få för efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna inte utreds eller redovisas. Detta är en utmaning för remissinstanserna, som i en del fall också haft mycket korta perioder på sig att yttra sig i komplexa frågor. När lagstiftningsberedning sker i parallella spår, och tidigare lagstiftningsreformers effekt inte hunnit utvärderas, finns också en risk för att rättstillämpningen kan komma att bli oförutsebar och därmed rättsosäker. Till detta kommer att de yttranden som lagrådet gör inom ramen för en förhandskontroll av ett lagförslags förenlighet med grundlagarna inte är bindande för regering och riksdag och kan åsidosättas.

Institutet befarar att dessa brister i lagstiftningsförfarandet sammantaget kan riskera att undergräva principen om en god offentlig styrning och rättsstatens principer, och i förlängningen, efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Institutet anser att en reglering behöver införas som slår fast skyldigheten att redovisa vilka konsekvenser lagförslag får för genomförandet av Sveriges folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter.⁷

Institutet ställer sig också bakom förslaget om att i grundlag slå fast att det ska bli obligatoriskt att höra lagrådet över grundlagsförslag om grundläggande fri- och rättigheter.⁸

Brister i jämlikhetsdata

(Lol stycke 2,18,19 och 23)

Det finns brister i regeringens rapport i fråga om data som belyser åtnjutandet av rättigheter för olika grupper, och det ges heller inte tillfredsställande skäl till vad

begränsningarna i data beror på. Befintliga registerdata har flera begränsningar, men skulle kunna användas för att ta fram mer information än vad som görs idag. Vid sidan av registerdata finns också de kvalitativa och kvantitativa data som kontinuerligt samlas in av myndigheter, civilsamhällsorganisationer och akademi och som kan användas för att beskriva och analysera skillnader i tillgång till rättigheter.

Institutet anser att staten bör undersöka vidare hur jämlikhetsdata kan samlas in, analyseras och användas i Sverige på ett rättighetsbaserat sätt.

Klimat och mänskliga rättigheter (Lol stycke 8)

Den oberoende expertmyndigheten Klimatpolitiska rådet har under en längre tid framfört att Sveriges utsläpp behöver minska snabbare än de hittills gjort för att uppnå de uppsatta klimatpolitiska målen för 2030 och nettonollutsläpp av växthusgaser 2045. I sin senaste rapport uttrycker rådet oro för att aviserade energipolitiska reformer kommer att leda till en ökning av utsläppen i närtid, vilket skulle vara första gången på åtminstone två årtionden, samt att reformerna har för snävt fokus på energisektorn och elproduktion.⁹

Institutet anser att staten med förnyad kraft bör ta sig an målsättningen om nettonollutsläpp år 2045, samt att de grupper som särskilt påverkas bör ges verkligt inflytande i utformningen av åtgärder i såväl klimatomställningen som i klimatanpassning, däribland barn, unga, personer med funktionsnedsättning, urfolk och vissa nationella minoriteter.

Fattigdom och ökad ojämlikhet (Lol stycke 2, 11)

Sverige har den lägsta andelen av materiell och social fattigdom i EU. Samtidigt är skillnaderna i materiell och social fattigdom mellan inrikes- och utrikes födda bland de största i unionen. 2021 levde 10,3 procent av utrikes födda i materiell och social fattigdom, jämfört med 1,5 procent bland personer födda i Sverige.¹⁰

Mellan 2014–2020 ökade andelen av befolkningen med låg ekonomisk standard från 14,2 till 14,7 procent och andelen av befolkningen med varaktigt låg ekonomisk standard från 8,0 procent till 8,8 procent. Denna ökning har särskilt drabbat äldre och utrikes födda.¹¹

Den officiella statistiken omfattar inte flera marginaliserade grupper, däribland asylsökande, personer som vistas i Sverige under EU:s massflyktsdirektiv, utsatta EU-medborgare och irreguljära migranter.

EU:s rättighetsbyrå, European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), har visat att över 51 procent av romer i Sverige lever i hushåll med stora svårigheter att få ekonomin att gå ihop. 28 procent av barn till romer växer upp i materiell fattigdom.¹²

Sveriges Stadsmissioner rapporterar att ekonomisk utsatthet ökat efter covid-19-pandemin och Rysslands invasion av Ukraina. Nya grupper drabbas samtidigt som de som redan lever i ekonomisk utsatthet får det än värre. Matdistributionen från Stadsmissionen under de första nio månaderna av 2023 matchade hela 2022 års volym. Organisationen vittnar också om att de möter allt fler människor med långvarigt försörjningsstöd och att insatserna till irreguljära migranter har tredubblats mellan 2014–2022.¹³

Sedan 1990-talet har den ekonomiska ojämlikheten ökat i Sverige. 2021 nådde Gini-koefficienten sin högsta nivå sedan mätningarna påbörjades 1975.¹⁴ En ökad social och ekonomisk ojämlikhet påverkar människors rättigheter och förutsättningar att delta i samhället. Detta synliggjordes under covid-19-pandemin då personer i socioekonomisk utsatthet drabbades särskilt hårt, både vad gäller hälsa, ekonomi, samt inställd och uppskjuten vård.¹⁵ Vid de allmänna valen 2022 sjönk

valdeltagandet för första gången på två decennier från 87,2 till 84,4 procent. I områden med stora socio-ekonomiska utmaningar var minskningen störst, från 67 till 58 procent.¹⁶

I Sverige har utgifterna för det sociala skyddet, mätt i andel av BNP minskat från nästan 36 procent 1993 till 28 procent 2021.¹⁷

Värdet av de offentliga socialförsäkringarna har tappat i värde sedan början av 1990-talet. De täcker en allt mindre del av inkomstbortfallet när personer blir sjuka, arbetslösa eller föräldralediga. Socialförsäkringarna har på flera områden inte följt pris- och löneutvecklingen, vilket bidragit till ökade inkomstskillnader mellan de som främst får sina inkomster via lön och de som i högre grad tar del av socialförsäkringarna. Vissa ersättningar, såsom barnbidrag och underhållsstöd, justeras upp till följd av politiska beslut, vilket gör att deras värde urholkas i perioder då inga sådana beslut fattas.¹⁸

Många personer med funktionsnedsättning är helt eller delvis försörjda via sjukersättning eller ekonomiskt bistånd, vilka utvecklats efter ett konsumentprisindex och betydligt långsammare än löneutvecklingen. Merkostnadsersättningen som syftar till att ersätta merkostnader för personer med funktionsnedsättning innehåller både en hög tröskel med strikta krav på läkarintyg samt ett tak för hur mycket som ersätts.¹⁹

Dagersättningen till asylsökande har inte justerats upp sedan 1994. Flera civilsamhällsorganisationer har under lång tid påpekat att nivån är så låg att det underminerar rätten till en adekvat levnadsstandard.²⁰

Institutet anser att staten bör säkerställa att det sociala skyddet är tillräckligt för att uppfylla rätten till en adekvat levnadsstandard för alla. I synnerhet anser institutet att dagersättningen till asylsökande bör höjas.

Institutet uppmanar kommittén att belysa i vilken mån det faktum att den ekonomiska utsattheten har ökat, att ersättningsnivåerna har tappat i värde och att de samlade utgifterna för det sociala skyddsnetet har minskat utgör en tillbakagång i förhållande till ICESCR.

Institutet uppmanar kommittén att fråga staten om hur man säkerställer skyldigheten att till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att uppfylla rättigheterna under konventionen.

Institutet välkomnar att regeringen i sin nationella strategi för mänskliga rättigheter aviserat att man avser att verka för en ”MR-integrerad budgetprocess” och uppmanar kommittén att fråga staten om hur detta implementeras.

Diskriminering (LoI stycke 12)

Diskriminering är ett utbrett samhällsproblem i Sverige.²¹ Som svar på kommitténs rekommendation²² om att utöka diskrimineringsgrunderna i Diskrimineringslagen (DL) hänvisar regeringen till en statlig utredning (SOU 2021:94). Utredningens uppdrag var dock inte att utöka diskrimineringsgrunderna utan att föreslå hur skyddet mot diskriminering i offentlig verksamhet kan bli så heltäckande som möjligt. Utredningen föreslog en ändring i DL som gör att diskrimineringsförbudet inte bara omfattar offentlig verksamhets bemötande av allmänheten utan även beslut i förhållande till enskilda, ingripanden i samband med verkställighet av beslut, samt annan myndighetsutövning.

Institutet anser att staten bör utöka skyddet mot diskriminering i DL i enlighet med slutsatserna i utredningen SOU 2021:94. Institutet uppmanar kommittén att följa upp sin fråga om vilka steg som tagits för att harmonisera DL med artikel 2.2 i ICESCR.

Rätten till bostad (LoI stycke 12, 18, 19)

Aktuell forskning visar att gällande rätt inte räcker för att alla invånare ska få sin rätt till bostad uppfyllt. För att alla ska kunna få sin rätt till bostad behöver lagarna ändras och alla inblandade aktörer behöver arbeta mer samordnat.²³

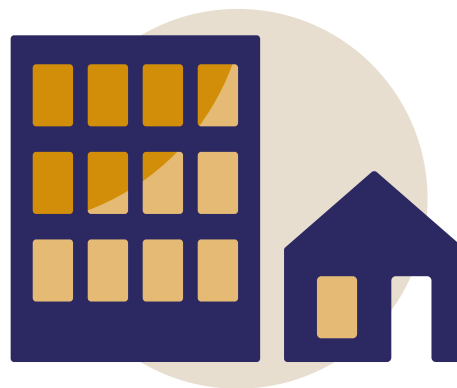
Sveriges rapport innehåller inte information om diskriminering av afrosvenskar och muslimer på bostadsmarknaden. Enligt DO handlar de flesta anmälningar på bostadsområdet om diskriminering på grund av etnisk tillhörighet eller funktionsnedsättning.²⁴ En undersökning från FRA visar att romer ofta utsätts för diskriminering på bostadsmarknaden, samt att 60 procent av romer och resande lever under trångbodda förhållanden, jämfört med 15 procent för hela befolkningen.²⁵ Trångboddhet är även påtagligt bland personer födda utanför Europa.²⁶ Hyresvärdar ställer ofta höga inkomstkrav på sina hyresgäster och godtar ibland inte sjukersättning och aktivitetsersättning som inkomst, vilket generellt drabbar personer med funktionsnedsättningar.²⁷ Ett annat problem är bristande tillgänglighet vid tillhandahållande av bostäder, något som inte adresseras i DL.²⁸

Vad gäller hemlöshet är det ett generellt problem att det stöd som finns idag främst syftar till att lösa akuta situationer, inte att erbjuda långsiktiga lösningar. Det saknas även heltäckande nationella data om antalet vuxna och barn som lever i hemlöshet och informella bosättningar i Sverige, samt deras levnadsvillkor. I den rapport som regeringen hänvisar till om antalet hemlösa inkluderades inte personer utan uppehållstillstånd, asylsökande och EU-migranter. Rapporten räknar bara de hemlösa som är kända av socialtjänsten och som inte löser sin boendesituation genom tillfälliga lösningar som ambulerande eller kortvarigt boende. Rapporten inkluderar inte barn direkt, utan anger endast antalet hemlösa vuxna som har barn under 18 år.

Under de senaste åren har de så kallat strukturellt hemlösa, alltså personer som av ekonomiska skäl inte kan hitta en bostad, ökat kraftigt och de får ofta endast akut hjälp av socialtjänsten. I denna grupp är barnfamiljer med utländsk bakgrund och våldsutsatta kvinnor överrepresenterade.²⁹

Enligt Barnombudsmannen är skyddet för barns rätt till en god och trygg bostad för svagt i Sverige. 2018 skedde en vändning i en tidigare nedgående trend, och sedan dess har antalet barn och vuxna som drabbas av vräkningar ökat, oftast på grund av hyresskuld.³⁰

Institutet uppmanar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att säkerställa rätten till bostad, inklusive att undanröja de hinder som finns för vissa grupper att få tillträde till bostadsmarknaden utan diskriminering.

Rätten till arbete (LoI stycke 12-15)

Det finns fortfarande betydande skillnader i löner och pensioner mellan kvinnor och män i Sverige. 2022 uppgick löneskillnaderna mellan kvinnor och män till 9,9 procent, en siffra som i princip varit oförändrad sedan 2019.³¹ Kvinnor har i genomsnitt 30 procent lägre pension än män, vilket beror på att arbetslivet och föräldraskapet fortfarande är ojämnt. Utjämnningen av skillnaderna går långsamt.³²

Personer med arabiska eller muslimska namn, särskilt män, utsätts för omfattande diskriminering på arbetsmarknaden, till exempel i samband med rekrytering, befordran och fördelning av arbetsuppgifter.³³ Jämfört med andra med samma utbildningsnivå har afrosvenskar lägre lön, betydligt fler dagar i arbetslöshet, svårare att avancera till högre befattningar med högre lön, samt är överrepresenterade i lågstatus- och låglöneyrken.³⁴ En undersökning från FRA 2022 visar att nästan en fjärdedel av romer i Sverige har upplevt att man blivit diskriminerad på arbetsmarknaden. Bland kvinnorna som deltog i FRA:s undersökning uppgav 42 procent att de har avlönat arbete, medan motsvarande siffra bland män var 52 procent. Studien visar också att var tredje ung rom eller resande (i åldern 16–24 år) varken arbetade eller studerade när studien genomfördes.³⁵

Arbetsmiljöverket har visat att utrikes födda generellt sett upplever sig ha sämre arbetsmiljö än personer födda i Sverige, samt löper dubbelt så stor risk att erfaras kränkande särbehandling på arbetsplatsen.³⁶ Forskning pekar på att personer med funktionsnedsättning tenderar att väljas bort i rekryteringsprocesser.³⁷ Personer med funktionsnedsättning är i genomsnitt mindre nöjda med sin arbetsmiljö än personer utan funktionsnedsättning.³⁸ Det är vanligare med arbetslöshet och upplevelser av att bli orättvist behandlad på arbetet bland unga hbtqi-personer jämfört med andra unga. Unga hbtqi-personer upplever också att brott mot andra sociala normer, såsom att ha utländsk bakgrund eller funktionsnedsättning, ytterligare försvårar deras möjligheter i arbetslivet.³⁹ En experimentell studie visar att transpersoner löper hög risk för att diskrimineras i rekryteringsprocesser.⁴⁰

Exploatering i arbetslivet är ett stort och ökande problem i Sverige. Det finns en växande grupp vars främsta inkomst är olika former av gig-arbeten där vissa står utanför sociala skyddsnet och försäkringar, eftersom de har osäkra anställnings- och löneförhållanden.⁴¹ Fackförbundet Transport har uppmärksammat de dåliga arbetsvillkoren för bland annat matleverantörer. Unga och utrikes födda är överrepresenterade inom gig-arbeten, få är med i facket och kollektivavtal förekommer så gott som aldrig.⁴²

En lägesbild från åtta myndigheter visar att risken för människohandel och människoexploatering i arbetslivet fortfarande är hög och att trenden håller på att öka. Mörkertalet bedöms dessutom som mycket omfattande. Många får inte tillgång till stödinsatser eftersom de inte själva slår larm. De som utnyttjas är bland annat asylsökande och irreguljära migranter. Exploatering förekommer inom bland annat kroppsvårdsbranschen, jord- och skogsbruk, bärplockning, kycklingförfärd och byggbranschen. Ibland tvingas arbetstagare bo på arbetsplatsen och arbeta för en minimal eller obefintlig lön för att täcka skulder som uppstått i samband med anställningen, samtidigt som de kan utsättas för fysiskt och sexuellt våld, samt hot om utvisning.⁴³ De som drabbas av exploatering saknar vanligtvis rättsligt stöd och har begränsade möjligheter att få sin uteblivna lön om de inte är medlemmar i facket, något som sällan är fallet för migrantarbetare. Dessutom är det fackliga stödet för irreguljära migranter begränsat.⁴⁴

Sedan 2019 har Sverige en nollvision om att ingen ska dö i olycksfall på arbetsplatser. Under 2023 rapporterades över 60 arbetsplatsrelaterade dödsolyckor, vilket är den högsta siffran sedan 2011.⁴⁵

En utredning har haft i uppdrag att överväga åtgärder för att motverka utnyttjande av arbetskraftsinvandrare. Som en följd har det gjorts lag- och förordningsändringar.⁴⁶ Bland annat har försörjningskravet för arbetskraftsinvandrare höjts, vilket i praktiken innebär en dubblering av inkomstkravet.⁴⁷ I regeringens konsekvensanalys framgår det att detta kan förvärra den redan ojämna könsfördelningen genom att färre kvinnor beviljas arbetstillstånd jämfört med män. Det kan också ha negativa konsekvenser för personer med nedsatt arbetsförmåga, som gravida kvinnor och personer med funktionsnedsättningar.⁴⁸

Institutet uppmuntrar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att motverka diskriminering på arbetsmarknaden.

Institutet anser att staten i sina åtgärder för att motverka människoexploatering fullt ut måste beakta den utsattes perspektiv och mänskliga rättigheter och uppmuntrar kommittén att ställa frågor till regeringen om detta.

Institutet anser att Sverige bör ratificera ILO:s konvention 190 om våld och trakasserier i arbetslivet (se SOU 2021:86).⁴⁹ Institutet anser även att regeringen bör utreda ett utvidgat effektivt skydd mot våld och trakasserier för migrantarbetare, deras familjer och personer som arbetar i landet inom den informella ekonomin eller utan erforderliga tillstånd.

Rätten till utbildning (LoI stycke 12, 23)

Skillnaderna i resultat mellan elevgrupper och skolor i Sverige har ökat under en längre tid. Skolan förmår inte att kompensera för elevers skilda förutsättningar. Mer behöver göras för att stärka alla elevers möjlighet till goda kunskaper, oavsett kön, könsidentitet,

etnicitet, hemort, eller socioekonomisk bakgrund.⁵⁰ Skolegregation har en betydande inverkan på elevers framtidsutsikter, inklusive utbildningsnivå, arbete, hälsa och risk att hamna i kriminella sammanhang.⁵¹

En stor del av anmälningarna till DO inom utbildningsområdet handlar om trakasserier, såväl från lärare som elever, som har samband med religion eller annan trosuppfattning. Exempelvis utsätts muslimska flickor för trakasserier för att de bär slöja. Det finns också exempel där elever anmäler att de utsätts för trakasserier som har samband med judendom eller för att de uppfattas vara judar.⁵²

Många barn upplever en hård rasistisk jargong i skolan.⁵³ Bland annat rapporteras afrosvenskar bli utsatta för afrofobi.⁵⁴ FRA:s undersökning från 2022 visar att 20 procent av de romska föräldrarna i Sverige rapporterade att de hade upplevt diskriminering under det senaste året i samband med sina kontakter med skolmyndigheterna.⁵⁵

Hbtqi-personer är mer utsatta än andra unga för olika typer av kränkningar i skolan, från såväl elever som lärare. Personer med intersexvariation, transpersoner och hbtqi-personer med funktionsnedsättning drabbas i högre utsträckning än andra. Stereotypa könsnormer lever kvar i skolor och det finns brister i undervisning om hbtqi-frågor. Transpersoner rapporterar att idrottslektioner blir otillgängliga när lösningar för ombyte saknas.⁵⁶

Svensk skola är uppdelad i flera skolformer där barn med funktionsnedsättning i huvudsak fördelas mellan grundskola och anpassad skola. Oavsett skolform får barn med funktionsnedsättning i lägre utsträckning än andra barn sin rätt till utbildning tillgodosedd.⁵⁷ De flesta barn med funktionsnedsättning går i grundskolan. Forskning visar dock att grundskolans läroplan är utformad på ett sätt som utesluter många barn, vilket innebär att de inte har förutsättningar att få godkända betyg, oavsett tillgång till stöd.⁵⁸ Undervisningen i grundskolan är inte alltid tillgänglig och många barn får inte det stöd de behöver.⁵⁹ Barn med intellektuell funktionsnedsättning går oftast i så kallad anpassad skola. Flera av dessa skolor brister i att ge eleverna de bästa förutsättningarna för kunskapsutveckling, och

många lärare saknar rätt behörighet.⁶⁰ Endast en av tio elever hade arbete hösten efter att de avslutat anpassat gymnasium och var tredje varken arbetade, studerade eller hade daglig verksamhet.⁶¹

Regeringen har aviserat att det ska utredas om det ska införas en informationsplikt mellan kommuner och myndigheter och Migrationsverket och Polisen när de kommer i kontakt med irreguljära migranter.⁶² Civilsamhället och arbetstagarorganisationer i Sverige har reagerat starkt på detta och ser stora risker för irreguljära migranternas möjlighet att tillgodogöra sig rätten till utbildning, en oro som institutet delar.

Institutet uppmantrar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att säkerställa alla barns rätt till utbildning oberoende av status, samt för att motverka diskriminering och segregation i skolan.

Rätten till hälsa (LoI stycke 12, 20)

Det finns olikheter i hur olika grupper upplever sin hälsa. Cirka 80 procent av personer med eftergymnasial utbildning uppger att de har god hälsa, jämfört med ungefär 60 procent hos dem som endast har förgymnasial utbildning.⁶³ Personer med funktionsnedsättning upplever sämre hälsa jämfört med den övriga befolkningen och kvinnor med funktionsnedsättning skattar sin hälsa som sämre än män med funktionsnedsättning.⁶⁴ En högre andel samer⁶⁵ och sverigefinnar⁶⁶ jämfört med den övriga befolkningen uppger att de lider av en långvarig sjukdom. Inom dessa grupper finns det också en högre andel som har allvarligt övervägt eller försökt ta sitt liv jämfört med den övriga befolkningen. 38 procent av romer i Sverige uppger att de lider av allvarliga begränsningar på grund av hälsoproblem jämfört med 13 procent av hela befolkningen i Sverige. Den förväntade livslängden 2019 var för män i allmänhet i Sverige 80,6 år och för kvinnor 84,1 år. För män som är romer och resande var den 69 år och för kvinnor 74 år.⁶⁷ Unga hbtqi-personer upplever främst sämre psykisk hälsa jämfört med andra unga, men de rapporterar också sämre fysisk hälsa. Flera

rapporter beskriver en ökning av psykisk ohälsa hos framför allt ungdomar och unga vuxna, där flickor och unga kvinnor är överrepresenterade.⁶⁸

Det finns också skillnader i tillgång till vård. Stereotypa föreställningar kopplade till etnicitet i vården gör att människor inte bemöts utifrån sina specifika behov, vilket kan leda till försämrad eller utebliven behandling.⁶⁹ I regeringens Åtgärdsprogram mot afrofofi beskrivs upplevelser av kränkande bemötande inom hälso- och sjukvården, däribland förlossningsvården. 14 procent av romer rapporterar att de känt sig diskriminerade i hälso- och sjukvården.⁷⁰ Att inte få läkarvård trots behov är vanligare bland personer med funktionsnedsättning än övriga befolkningen.⁷¹ Bland transpersoner som behöver könsbekräftande vård upplevs långa väntetider och bristande kunskap vara betydande problem. Det finns även exempel på intersexpersoner som har känt sig tvingade att genomgå vård för att uppfylla tvåkönsnormen, eller som inte har informerats om olika behandlingsalternativ.⁷²

Organisationer inom det civila samhället har påpekat specifika brister inom vården för unga kvinnor. Avstånden till närmaste förlossningsklinik varierar i Sverige, och forskning har visat att ju längre avståndet är till förlossningsvården, desto större är risken för både den födande kvinnan och barnet.⁷³ Utmaningar gällande kompetensförsörjning och bemanning inom förlossningsvården fortsätter också att vara stora. Faktorer som ursprungs- och födelseland, utbildningsnivå och ekonomisk status påverkar även komplikationer under graviditet och förlossning.⁷⁴

Vård och omsorg för äldre samt stöd för självbestämmande för äldre står inför många utmaningar i Sverige. Befolkningen växer samtidigt som levnadslängden

ökar. Detta sätter stora krav på staten att, genom kommuner och regioner, organiserar och koordinerar äldreomsorg som säkerställer tillgång till vård och omsorg av hög kvalitet för alla som behöver det.

Det finns allvarliga brister inom den palliativa vården. En undersökning visar att 75 procent av de avlidna saknar dokumenterade brytpunktssamtal som syftar till att personer ska kunna påverka den sista tiden i livet. Läkemedelshantering inom särskilda boenden för äldre brister också. Många får läkemedel som bör undvikas, vilket kan leda till onödiga biverkningar, försämrad hälsa och onödiga sjukhusinläggningar.⁷⁵

Regeringen har aviserat att rätten till offentligt finansierad tolk i vården ska begränsas för personer med uppehållstillstånd och svenskt medborgarskap och att utgångspunkten ska vara att den enskilde i första hand ska betala för tolktjänster.⁷⁶ Förslaget riskerar att leda till inskränkta rättigheter med ökade medicinska risker och försämrad hälsa för berörda patienter.

Tillgången till hälso- och sjukvård för vuxna asylsökande i Sverige är i dag begränsad till akut vård och vård som inte kan anstå. Begreppet 'vård som inte kan anstå' har under lång tid kritiserats av olika aktörer för att det är otydligt och därmed öppnar för godtyckliga bedömningar samt svåra etiska avvägningar för vårdpersonal.⁷⁷

Som tidigare nämnts undersöker regeringen möjligheten att införa en informationsplikt mellan kommuner, myndigheter, Migrationsverket och Polisen när de kommer i kontakt med irreguljära migranter. Detta kan medföra allvarliga risker för irreguljära migranter och särskilt barns möjlighet att tillgodogöra sig rätten till hälso- och sjukvård.

Institutet uppmantrar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att säkerställa rätten till bästa uppnåeliga fysiska och psykiska hälsa, rätten till en tillgänglig och jämlik hälso- och sjukvård, samt för att bekämpa stereotypiskt och kränkande bemötande och diskriminering inom vården.

Kulturella rättigheter

(Loi stycke 12, 24)

Sannings- och försoningskommissionen för torne-dalingar, kväner och lantalaiset har konstaterat att statens assimileringspolitik under 1800- och 1900-talen medförde flera övergrepp mot minoriteten. Kommissionen uppmanar regeringen att inleda en dialog med minoriteten om en offentlig ursäkt, samt se över rättigheter avseende mark, vatten, jakt- och fiskefrågor.⁷⁸

Personer som tillhör de nationella minoriteterna upplever svårigheter att använda och utveckla sina språk. Många unga förlorar sitt språk och kulturella tillhörighet, vilket påverkar deras möjlighet till utbildning och utveckling. Skolverket har särskilt påpekat bristerna i informationen till elever och deras vårdnadshavare om möjligheten att få modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken.⁷⁹

Planerade nedskärningar i anslagen till studieförbund riskerar att få stora konsekvenser för tillgången till kultur, särskilt i glesbygd. Studieförbunden erbjuder vidareutbildning och möjliggör en väg till arbete för en bred målgrupp, inklusive personer med funktionsnedsättning och utrikes födda, som i annat fall skulle vara långt ifrån arbetsmarknaden.⁸⁰

Flera rapporter visar att den konstnärliga friheten i Sverige påverkas av politisk styrning.⁸¹ Drygt en tredjedel av kommunala och regionala museichefer uppger att tjänstepersoner eller politiker försökt påverka innehållet i utställningar.⁸² Det finns också rapporter om externt hat och hot mot bibliotek i samband med sagostunder med dragshow-artister.⁸³

Universitetens autonomi är en grundläggande förutsättning för akademisk frihet. I en aktuell rankning hamnar Sverige betydligt lägre än andra nordiska länder avseende universitetens organisatoriska autonomi, vilket till stor del beror på regeringens lagstadgade inflytande över universiteten vid tillsättning av styrelseledamöter och val av rektor.⁸⁴

Institutet uppmantrar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att säkerställa kulturella rättigheter, inklusive de

nationella minoriteternas rätt till språk och kultur, konstnärlig frihet, samt den akademiska friheten och universitetens autonomi.

Urfolks rättigheter

(Loi stycke 6-10)

Lagen om konsultation i frågor som rör det samiska folket trädde i kraft i mars 2022 och var ett viktigt steg mot att formalisera kravet på konsultation vid lagstiftning och myndighetsbeslut. Lagen, som i sin utformning är svagare än den urfolksrättsliga principen om fritt och informerat förhandssamtycke, har dock flera brister och begränsningar. Den täcker exempelvis inte civilrättsliga avtal och faktiskt handlande. Dessutom undantas viktiga beslutande instanser såsom miljöprövningsdelegationer vid länsstyrelserna. Konsultationslagen innehåller inte heller någon möjlighet att överklaga bristande eller uteblivna konsultationer. Det är därmed oklart i vilken utsträckning samiska företrädare kan få rätten till konsultation prövad i domstol och hur rättspraxis på området kommer att utvecklas. Trots de utmaningar samebyarna står inför med såväl klimatförändringar som klimatomställningens industriexpansioner har ingen extra finansiering tilldelats samebyarna för att stödja deras deltagande i konsultationsprocesser.⁸⁵

Lagstiftning för att motverka företags negativa påverkan på mänskliga rättigheter, jämte lagkrav på att visa tillbörlig aktsamhet i verksamhet och värdekedja i linje med internationell standard, saknas fortfarande i Sverige. Det gäller även för statligt ägda företag i känsliga branscher såsom naturresursutvinning, vars verksamhet involverar risker i förhållande till urfolket samernas mänskliga rättigheter.

Renmarkskommitténs delbetänkande från 2023 om jakt och fiske i renbetesland presenterar inga skarpa förslag för att anpassa relevant lagstiftning till slutsatserna om samebyars ensamrätt och rådighet över jakt och fiske i den så kallade Girjasdomen. Detta bland annat på grund av politiskt motstånd mot mer genomgripande förändringar av det nuvarande systemet för upplåtelse av jakt och fiske.

Institutet uppmanar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att säkerställa att samiska företrädare har en reell möjlighet att delta i konsultationer, såsom tillräckliga resurser. Institutet uppmanar kommittén att fråga staten vilka åtgärder, utöver Renmarkskommittén, som den avser att vidta för att lagstiftningen ska följa den rättspraxis som har bildats på området urfolks rättigheter, framför allt genom Girjasdomen. Institutet anser att staten bör införa krav på att statligt ägda företag ska genomföra due diligence-processer i förhållande till mänskliga rättigheter.

Regeringen vill även utreda om det bör införas ett förbud mot att kommuner ger ekonomiskt stöd (nödbistånd) till irreguljära migranter.⁸⁹

Institutet anser att förändringar i lagstiftning som påverkar rättigheter för asylsökande, personer som omfattas av EU:s massflyktsdirektiv och irreguljära migranter, fullt ut måste vara förenliga med Sveriges folkrättsligt bindande förpliktelser inom området mänskliga rättigheter.

Institutet uppmanar kommittén att förtydliga i vilken grad staten har en skyldighet att uppfylla de rättigheter som ingår i konventionen för personer som tillhör dessa grupper.

Rättigheter för asylsökande, personer som omfattas av EU:s massflyktsdirektiv, samt irreguljära migranter (LoI stycke 2, 14, 17, 18)

Regeringen har tagit flera initiativ som riskerar att underminera rättigheter för asylsökande, personer som omfattas av EU:s massflyktsdirektiv, samt irreguljära migranter. Som tidigare nämnts anser institutet att den låga nivån på dagsersättning för asylsökande bör höjas och att det finns stora risker med förslaget som utreds om informationsplikt.

Institutet har avstyrkt ett förslag till ändringar i utlänningslagen om att skärpa vissa villkor för anhöriginvandring och begränsa möjligheter till uppehållstillstånd av humanitära skäl då det saknades en tillräcklig analys om förslagets förenlighet med Sveriges konventionsåtaganden.⁸⁶ Därutöver anser institutet att förslaget om att asylsökande och personer som omfattas av EU:s massflyktsdirektiv måste bo på avsett asylboende för att få rätt till ekonomiskt bidrag och möjlighet att arbeta, innebär inskränkningar i rätten till bostad och en adekvat levnadsstandard.⁸⁷

Regeringen har beslutat att utreda om asylsökande ska anvisas att vistas inom ett specifikt geografiskt område och om asylsökande kan krävas att täcka eller bidra till kostnaderna för det egna mottagandet i form av boende, mat och sjukvård, samt om möjligheten att arbeta under asylansökningsperioden ska fördröjas.⁸⁸

Parisprinciperna (LoI stycke 5)

I april 2023 ansökte institutet om medlemskap i Global Alliance for National Human Rights Institutions (GANHRI). Med anledning av detta har institutet analyserat möjligheterna att infria Parisprinciperna fullt ut, med stöd av bidrag från det internationella samfundet. Den sammantagna slutsatsen är att utsiktarna bör anses som goda, men inte givna. Det är bland annat osäkert om lagen helt infriar Parisprincipernas krav på tillsättning, arvodering och kriterier för avsked av styrelsens medlemmar. Lagen har inget uttalat krav på att riksdagen ska ta emot och behandla institutets rapporter, även om detta redan har börjat infrias i praktiken. Det finns även bekymmer kring bristande skydd för institutets oberoende och ekonomiska självständighet.

Institutet uppmanar kommittén att fråga staten vilka åtgärder som den avser att vidta för att ge tillräckliga förutsättningar för att institutet ska kunna uppfylla Parisprinciperna och erhålla medlemskap och A-status i GANHRI.

Bakgrund till rapporten

I december 2023 överlämnade institutet sin alternativrapport till FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (CESCR-kommittén). Kommittén granskar kontinuerligt hur de länder som ratificerat den Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR) lever upp till dess bestämmelser. I konventionen återfinns flera av de rättigheter som slogs fast i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948, däribland rätten till arbete, utbildning och en adekvat levnadsstandard, samt rätten till hälsa och bostad. Precis som andra konventioner på området mänskliga rättigheter, understryker ICESCR att rättigheterna ska tillfalla alla utan åtskillnad av något slag. Konventionen anger också att staterna är skyldiga att till fullo använda sina tillgängliga resurser för att tillgodose rättigheterna i konventionen. Alla stater är skyldiga att säkerställa en grundläggande nivå av alla rättigheter, men konventionen kräver också att staterna vidtar åtgärder för att gradvis förverkliga rättigheterna för alla.

Sverige granskades senast av CESCR-kommittén 2016. Den granskningen avslutades med att Sverige tog emot kommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer. I november 2020 presenterade kommittén en lista på frågor till Sverige. Regeringen gav sina svar på frågorna i en rapport till kommittén i november 2021. Rapporten ligger till grund för den aktuella granskningen och dialogen som sker mellan kommittén och regeringen i februari 2024.

Som en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter har institutet möjlighet att skicka in kompletterande information till FN:s olika granskningsorgan. Det är också en möjlighet som är öppen för civilsamhällsorganisationer och andra aktörer. Ett antal enskilda organisationer och Sametinget har bidragit med information, dels inför att kommittén tog fram sin lista med frågor 2020 och inför själva dialogen. I Sverige har Fonden för de mänskliga rättigheterna (MR-fonden) en särskild roll i att koordinera civilsamhällets samlade rapport till kommittén.

Institutets arbete med alternativrapporten påbörjades under våren 2022, när institutet medverkade vid ett öppet seminarium i riksdagen som anordnades av MR-fonden och där andra representanter från flera civilsamhällsorganisationer, antidiskrimineringsbyråer, länsstyrelserna och Socialdepartementet deltog. Arbetet med att författa rapporten tog sedan fart under hösten 2023.

I arbetet med att ta fram rapporten har det uppkommit flera principiella frågor. En sådan fråga är vad institutet ska prioritera att lyfta. Konventionen om ekonomiska, sociala och

kulturella rättigheter rymmer ett flertal områden som berör människors vardagliga liv, såsom skola, vård, omsorg, arbete, bostad, tillgång till mat och andra förnödenheter. Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att täcka in alla dessa områden på ett rättvisande sätt i en rapport som i sin engelska version inte får omfatta mer än tio sidor, särskilt eftersom förutsättningarna för att få sina rättigheter tillgodosedda ser olika ut för olika grupper och i olika delar av landet.

För institutet har det varit viktigt att ha en öppen dialog med civilsamhället för att säkerställa att institutet bidrar med relevanta perspektiv. Under hösten 2023 fördes också nära dialoger med ledamöterna i institutets nyligen inrättade råd för de mänskliga rättigheterna, som består av 20 representanter för civilsamhällsorganisationer och oberoende experter inom området mänskliga rättigheter i Sverige. Rådets inspel har haft stor betydelse för rapportens inriktning.

Ett resultat av dialogerna är att institutet valt att fokusera på ett antal övergripande frågor som handlar om de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheternas ställning och genomförande i Sverige. Här ingår bland annat den låga kännedomen om rättigheterna, behovet av en genomgång av rättigheternas ställning i svensk lag, förutsättningar för att kunna utkräva sina rättigheter, brister i användandet av jämlikhetsdata, men också frågor om hur staten använder resurser för att tillgodose rättigheterna utan åtskillnad av något slag. Rapporten fokuserar även på ett antal tvärgående frågor som påverkar flera av de rättigheter som ryms i konventionen, däribland klimatförändringar, diskriminering, samt ökad ekonomisk utsatthet och ojämlikhet. Institutet har även valt att lyfta upp ett antal områden där vi genom vår omvärldsbevakning har blivit uppmärksammade på särskilda utmaningar vad gäller rättigheternas genomförande i Sverige.

I rapporten nämns frågor som uppmärksammats av institutet i andra rapporter, remissvar, och som synliggjorts i dialoger och samverkansprojekt med andra aktörer under 2022-2023. Institutet har också försökt fånga upp relevanta rapporter från civilsamhällsorganisationer, andra myndigheter, samt forskning som kastar ljus på utvecklingen inom dessa rättighetsområden i Sverige. Dessa källor finns redovisade i rapportens slutnoter.

Rapporten är främst skriven för CESCER-kommittén inför dialogen med den svenska regeringen. Det innebär att flera av institutets rekommendationer är formulerade som förslag till kommittén om att lyfta vissa frågor med regeringen i samband med dialogen.

Kommittén kommer att publicera sina rekommendationer under våren 2024. Det blir då en viktig uppgift för institutet att, i dialog med såväl regeringen som civilsamhället och andra aktörer, tolka vad rekommendationerna innebär, vilka konkreta åtgärder de förutsätter att olika offentliga aktörer tar, samt hur rekommendationerna kan följas upp.

Ytterst sett handlar dock granskningsprocessen inte om rapporterna och förfarandet i FN, utan om hur rättigheterna faktiskt tillgodoses i Sverige. Institutet ser det som viktigt att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna får en mer central plats i det offentligas arbete för mänskliga rättigheter, samt att frågorna behandlas som rättighetsfrågor i samhällsdebatten. Institutet kommer fortsatt att följa, undersöka och rapportera om utvecklingen inom området.

Slutnoter

- ¹ Institutet för mänskliga rättigheter, Kännedom om och upplevelser av mänskliga rättigheter i Sverige 2022–2023, 2023.
- ² Kungl. Maj:ts proposition nr 125 år 1971.
- ³ Maria Grahn Farley, ”Fördragskonform tolkning av MR-traktat,” SvJT 2018 s. 450.
- ⁴ Institutet för mänskliga rättigheter, Kännedom om och upplevelser av mänskliga rättigheter i Sverige, 2023.
- ⁵ Socialdepartementet, Fråga om ratificering av det fakultativa protokollet till FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, Arbetspapper, 22 februari, 2017.
- ⁶ SOU 2016:5 och SOU 2022:28.
- ⁷ Institutet för mänskliga rättigheter, remissyttrande, 1.1.2-407/2022.
- ⁸ Institutet för mänskliga rättigheter, remissyttrande, 1.1.2-187/2023.
- ⁹ Klimatpolitiska rådet, Årsrapport 2023.
- ¹⁰ SCB, ”Fattigdom nästan sju gånger vanligare bland utrikesfödda”, 17 oktober 2022.
- ¹¹ SCB, ”Knappt en tiondel av befolkningen har varaktigt låg ekonomisk standard”, 24 mars 2022. Låg ekonomisk standard innebär att hushållets disponibla inkomst är under 60 procent av medianvärdet. Varaktigt innebär det senaste året och minst två av de tre föregående åren.
- ¹² FRA, Romer och resande i sex länder, 2022.
- ¹³ Sveriges Stadsmissioner, Fattighedsrapport, 2023
- ¹⁴ SCB, ”Inkomstskillnaderna ökar i Sverige”, 25 januari 2023.
- ¹⁵ SOU 2022:10, s. 264.
- ¹⁶ SCB, En studie av integration och segregation baserad på valdeltagande i 2022 års allmänna val, 2023.
- ¹⁷ SCB, Socialt skydd i Sverige 1993-2021, 2023.
- ¹⁸ ISF, Utvecklingen av socialförsäkringsförmånerna under de senaste 30 åren, 2022.
- ¹⁹ Riksförbundet FUB, Fångad i fattigdom?, 2023;
- Funktionsrätt Sverige, ”Öppna utredningen om sjuk- och aktivitetsersättning igen,” 21 april 2023.
- ²⁰ Röda Korset, ”Ge asylsökande en ersättning som går att leva på,” 13 juli 2022.
- ²¹ DO, Förekomst av diskriminering 2023, 2023.
- ²² E/C.12/SWE/CO/6, p. 18.
- ²³ Tim Holappa, Rätten till bostad i det sociala skydds nätet, Stockholms universitet, 2023.
- ²⁴ DO, Statistik över anmälningar, tips och klagomål som inkommit till DO 2015–2020, 2021.
- ²⁵ FRA, Romer och resande i sex länder, 2022.
- ²⁶ SCB, ”Statistisk lägesbild av genomförandet av Agenda 2030 i Sverige,” 30 oktober 2020.
- ²⁷ DO, Diskriminering vid tillhandahållande av hyresbostäder, 2021.
- ²⁸ DO, Remiss av Sänk tröskeln till en god bostad (SOU 2021:14), 19 augusti 2022.
- ²⁹ Forte, ”Forskning i korthet no. 14: Hemlöshet,” 2020.
- ³⁰ Kronofogden, Vräkningar – utvecklingen sedan 2018, 2023.
- ³¹ Medlingsinstitutet, Löneskillnader mellan kvinnor och män 2022, 2023.
- ³² Pensionsmyndigheten, ”Ojämställda löner ger kvinnor lägre pensioner,” 8 mars 2023.
- ³³ DO, Diskriminering som har samband med religion eller annan trosuppfattning, 2022.
- ³⁴ Länsstyrelsen Stockholm, Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden, 2021.
- ³⁵ FRA, Romer och resande i sex länder, 2022.
- ³⁶ Arbetsmiljöverket, Fokus på utrikes föddas arbetsmiljö, 2023.
- ³⁷ DO, Rekrytera utan att diskriminera – Vad visar forskning?, 2023.
- ³⁸ SCB, Undersökning av levnadsförhållanden (ULF), 2022.
- ³⁹ MUCF, Unga hbtqi-personers levnadsvillkor, 2022.

- ⁴⁰ Ali Ahmed et. al, ”Transpersoner diskrimineras i rekryteringsprocessen,” Ekonomisk debatt 1, 2021.
- ⁴¹ Räddningsmissionen, Exploatering av arbetskraft i Sverige, 2023.
- ⁴² Forte, Arbetsvillkor och arbetsförhållanden inom gigekonomin, 2019.
- ⁴³ Arbetsmiljöverket, mfl, Lägesbild 2021 för det myndighetsgemensamma arbetet mot fusk, regelöverträdelse och brottslighet i arbetslivet, 2022.
- ⁴⁴ Räddningsmissionen, Exploatering av arbetskraft i Sverige, 2023.
- ⁴⁵ Arbetsmiljöverket, ”Nollvision mot dödliga händelser i arbetet,” 2023.
- ⁴⁶ SOU 2021:88.
- ⁴⁷ SFS 2022:1847 och SFS 2023:570.
- ⁴⁸ DO, Yttrande över departementspromemorian Ett höjt försörjningskrav för arbetskraftsinvandrare (Ju2023/00106), 1 juni 2023.
- ⁴⁹ Institutet för mänskliga rättigheter, remissyttrande, 1.1.2-183/2022.
- ⁵⁰ Skolverket, Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet 2023, 2023.
- ⁵¹ SOU 2020:28.
- ⁵² DO, Diskriminering som har samband med religion eller annan trosuppfattning, 2022.
- ⁵³ Barnombudsmannen, Om barns och ungas utsatthet för rasism, 2021.
- ⁵⁴ Afrosvenskars riksorganisation, Alternativrapport till CERD-kommittén, 2023.
- ⁵⁵ FRA, Romer och resande i sex länder, 2022.
- ⁵⁶ MUCF, Unga hbtqi-personers levnadsvillkor, 2022.
- ⁵⁷ Institutet för mänskliga rättigheter, Årsrapport 2023.
- ⁵⁸ Ida Lindblad et al, ”Har alla barn i grundskolan förutsättningar att klara nya läroplanens krav?” Läkartidningen 2018.
- ⁵⁹ Specialpedagogiska skolmyndigheten, Vad säger elever med funktionsnedsättning om trygghet, studiero och studiemotivation?, 2019.
- ⁶⁰ Skolinspektionen, Undervisningen i grundsärskolan – med särskilt fokus på årskurserna 6–9, 2020.
- ⁶¹ Skolverket, Arbete, studier och daglig verksamhet efter gymnasiesärskolan, 2022.
- ⁶² Tilläggsdirektiv till Utredningen om stärkt återvändande-verksamhet (Ju 2022:12), Dir. 2023:126.
- ⁶³ Folkhälsomyndigheten, Nationella folkhälsoenkäten – Hälsa på lika villkor, 2020.
- ⁶⁴ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Över tiden? En uppföljning av satsningen på kvinnors hälsa, 2023.
- ⁶⁵ Folkhälsomyndigheten, Hur mår samer i Sverige?, 2023.
- ⁶⁶ Folkhälsomyndigheten, Hur mår personer med finländskt ursprung?, 2019.
- ⁶⁷ FRA, Romer och resande i sex länder, 2022.
- ⁶⁸ Jämställdhetsmyndigheten, Psykisk ohälsa hos ungdomar och unga vuxna, 2020.
- ⁶⁹ Forum för levande historia, Erfarenheter av rasism i kontakt med svenska myndigheter och andra offentliga verksamheter – en kunskapsöversikt, 2021.
- ⁷⁰ FRA, Romer och resande i sex länder, 2022.
- ⁷¹ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Över tiden?, 2023.
- ⁷² MUCF, Unga hbtqi-personers levnadsvillkor, 2022.
- ⁷³ Hilde Marie Engjom et al, ”Availability and access in modern obstetric care: a retrospective population-based study,” BJOG 121.3, 2014.
- ⁷⁴ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Över tiden?, 2023.
- ⁷⁵ IVO, Tillsyn av medicinsk vård och behandling vid särskilda boenden för äldre (SÄBO), 2022.
- ⁷⁶ Sverigedemokraterna, Moderaterna, Kristdemokraterna och Liberalerna, Tidöavtalet: Överenskommelse för Sverige, 2022.
- ⁷⁷ Socialstyrelsen, Hälso- och sjukvård och tandvård till asylsökande och nyanlända, 2016.
- ⁷⁸ SOU 2023:68.
- ⁷⁹ Skolinspektionen, Rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk i årskurserna 7–9 – en tematisk tillsyn, 2020.
- ⁸⁰ Folkbildningsrådet, Folkbildningens betydelse för samhället, 2022.
- ⁸¹ Myndigheten för Kulturanalys, Så fri är konsten, 2021.
- ⁸² Sveriges Museer, Armlängds avstånd: Tillståndet i landet enligt 104 museichefer, 2021.
- ⁸³ SVT Nyheter, ”Hat och hot mot bibliotek efter sagostund,” 10 november 2022.
- ⁸⁴ European University Association, University Autonomy in Europe IV, Scorecard 2023.
- ⁸⁵ Institutet för mänskliga rättigheter, Konferensrapport: Urfolksrätt och samers rättigheter i samband med klimat-omställningen, 2023.
- ⁸⁶ Institutet för mänskliga rättigheter, remissyttrande, 1.1.2-105/2023.
- ⁸⁷ Institutet för mänskliga rättigheter, remissyttrande, 1.1.2-214/2023.
- ⁸⁸ Tilläggsdirektiv 2023:93.
- ⁸⁹ Kommittédirektiv 2022:124.

Institutet för mänskliga rättigheter | Webbplats: mrinstitutet.se
Adress: Box 2125, 220 02 Lund | Besök: Mobilvägen 10, 223 62 Lund
Telefon (växel): 046-287 39 00 | E-post: registrator@mrinstitutet.se
Organisationsnummer: 202100-7022